

Міністерство освіти і науки України
Інститут модернізації змісту освіти

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського
Інститут педагогіки НАПН України, відділ навчання мов національних меншин і зарубіжної літератури
Ізмаїльський державний гуманітарний університет Харбінський інженерний університет (Китай)
Кіонгінський національний педагогічний університет, м. Інчхон, Республіка Корея
Русенський університет імені Ангела Канчева, Болгарія
Шуменський університет імені Єпископа Костянтина Преславського, Болгарія
Кагульський державний університет імені Богдана Петричейку Хашдеу, Молдова
Тараклійський державний університет імені Григорія Цамблака, Молдова

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 205-річчю
Університету Ушинського

(6 червня 2022 року, м. Одеса)

References:

1. Andrushchenko, V. The phenomenon of education: a monograph. Book 1. The concept of education: content and problem field / science. ed. N.V. Kochubey, Sumy: University Book. 2020. 452 p.
2. Bogush, A. M. Communicative and speech support of professionally-oriented speech of future specialists of preschool education / Selected scientific and pedagogical articles / emphasis. L. V. Kaluga. Ternopil: Ed. "Textbooks and manuals. 2019. S. 297 - 302.
3. Deorditsa, T., Bilevich S., Voronina M., Gladushina R. Defects and shortcomings in multimedia presentations: the experience of building a classification Higher School 2020. № 10. P. 23 - 39.
4. Covey, S., Covey, S., Summers, M. and others. Lvder in me. Formation of leadership culture in schools of the world: lane. from English Kyiv. 2016. 248 p.
5. Meadow, V. I. The problem of conceptual and categorical standard in monitoring the quality of education / Higher education in Ukraine: theor. and scientific method. Journal / Institute of Higher Education of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine; Goal. ed. V. Andrushchenko. Kyiv: Gnosis. 2007. Dod. - T. 7. S. 53 - 60.
6. Sheiko, V., Kushnarenko N. Culturing personality - educational dimension Higher school. 2021. № 5. pp. 23 - 38.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ ТА ПОСТПАНДЕМІЇ: ДОСВІД ГАРВАРДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Олена Ковтун, доктор педагогічних наук, професор
Національний авіаційний університет (Україна)

Анотація. У статті представлено результати аналізу інноваційних освітніх технологій, які з'явилися під час пандемії COVID-19 та в період постпандемії у Гарвардському університеті. Результати моніторингу дозволили дійти висновку, що Гарвардський університет засвідчив усі показники, що характеризують найвищий рівень організації дистанційного викладання та навчання в період пандемії. Зокрема, антикризові компетенції управлінських команд; здатність надавати методичну підтримку цільовим групам (викладачам і студентам) у налагодженні дистанційного режиму викладання та навчання, високий рівень розвитку цифрової освітньої інфраструктури тощо. Вимушені зміни, пов'язані з пандемією COVID-19, викликали період інновацій, експериментів та нових ініціатив у навчальних аудиторіях та програмах Гарварду. Інновації дають нові можливості для просування викладання та навчання шляхом: переосмислення ролі навчальної аудиторії, збагачення змісту, розширення спільноти.

Ключові слова: дистанційне викладання та навчання, передовий досвід, методичне забезпечення, цифрова інфраструктура, інновації.

INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF FUTURE PROFESSIONALS' TRAINING IN PANDEMIC AND POSTPANDEMIC PERIODS: HARVARD UNIVERSITY EXPERIENCE

Olena Kovtun, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
National Aviation University (Ukraine)

Abstract. The article presents the results of the analysis of innovative educational technologies that evolved within the COVID-19 pandemic and postpandemic periods in Harvard University. The monitoring results allowed to conclude that Harvard University demonstrated all indicators that characterize the highest level in the organization of remote teaching and learning within the pandemic period. In particular, anti-crisis competencies of management teams; ability to provide methodical

support for target groups (faculty and students) in setting up remote mode of teaching and learning, high-level digital educational infrastructures, etc. COVID-19 pandemic forced change sparked a period of innovation, experiments, and new initiatives across Harvard's classrooms and programs. Innovations give new opportunities to advance teaching and learning within individual classrooms and at the program level by: reimagining the classroom, enriching content, expanding the community.

Key words: remote teaching and learning, best practices, methodical support, digital infrastructure, innovation.

Дослідження є результатом проекту «Вища освіта в період постпандемії: трансформації, виклики та перспективи» (реєстраційний номер: 420-ДБ22) Міністерства освіти і науки України, профінансованого за кошти державного бюджету.

Вступ. Пандемія COVID-19 зумовила парадигму «життя в соціальному дистанційованні», що, своєю чергою, призвело до тотальної трансформації освітньої галузі у світовому масштабі. Питання забезпечення якісних освітніх послуг через альтернативні канали стало пріоритетним для закладів освіти. Більшість університетів були змушені перейти на дистанційний режим навчання, що вимагало невідкладних організаційних, методичних, технологічних тощо змін, які полягали в перегляді підходів до організації викладання і навчання, адаптації освітніх програм, оптимізації інструментів оцінювання, а також способів взаємодії учасників освітнього процесу. Аналіз кращих практик організації освітнього процесу в непередбачуваних умовах вимушеного соціального дистанціювання був предметом дослідження широкого кола зарубіжних (V. Gewin, T. Jensen, P. Jump, van't H. Land, G. Marinoni, A. Martin) та вітчизняних учених (С. Гринюк, М. Желуденко, І. Зайцева, А. Заслужена, О. Ковтун, Л. Султанова) [4]. Започатковане дослідження має за мету дослідити інноваційні тренди в освітній діяльності Гарвардського університету в період постпандемії, що були винесені з досвіду організації професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах пандемії COVID-19.

Матеріал і методи дослідження. Основним матеріалом дослідження був сайт Гарвардського університету. Методи дослідження: моніторинг цифрової та методичної інфраструктури університету; вивчення експертних думок «університетської спільноти»; вивчення успішного досвіду університету щодо вимушеної зміни базових режимів реалізації освітнього процесу.

Результати й обговорення. Згідно з рейтингом QS World University Rankings by Subject, що визначає лідерів освіти в галузі Arts & Humanities (мистецтво та гуманітарні науки) [2] у п'ятірці лідерів 2021 року, був Гарвардський університет (Harvard University). Зазначене зумовило звернення до аналізу практики реалізації освітнього процесу в цьому закладі освіти в карантинних умовах. Моніторинг сайту Гарвардського університету засвідчив належну увагу до питань викладання в умовах соціального дистанціювання, наявність необхідної цифрової і методичної інфраструктури для ефективної реалізації дистанційного освітнього процесу. Зі сторінки сайту «Навчай дистанційно» (Teach Remotely) викладачі могли дізнатися про «кращі практики, наявні інструменти, про те, як отримати підтримку у викладанні онлайн» [8]. Викладачам були запропоновані загальні рекомендації щодо організації дистанційного освітнього процесу; приклади ефективних практик онлайн-викладання; методичні поради щодо застосування аудіо та відео матеріалу впродовж онлайн-занять; інформація про наявні бібліотечні ресурси і можливості онлайн-доступу до них, про інструменти і технології, доцільні в дистанційній освіті.

Відповідними методичними відділами університету було розроблено блоки порад щодо реалізації усіх етапів і видів навчання у віддаленому режимі, як-от: з чого розпочинати, як дізнатися про очікування студентів і врахувати їх у розробленні курсу для дистанційного навчання, як сформувати і підтримувати сталу спільноту на заняттях, як забезпечувати рівність і доступність онлайн-освіти, як проводити лекційні, практичні, лабораторні заняття, фінальні іспити в дистанційному режимі, що враховувати при оцінюванні освітньої діяльності студентів на онлайн-занятті тощо [9].

Професорсько-викладацький склад Гарвардського університету був забезпечений керівництвами, порадами, інструкціями, прикладами з широкого кола методичних аспектів викладання, наприклад, як комбінувати синхронний і асинхронний режими навчання, якому з них надавати перевагу в окремих видах освітньої діяльності; які прийоми і техніки застосовувати в різних видах онлайн-занять (лекційні, семінарські, практичні, консультативні); як інкорпоровувати відео й аудіо матеріал у їх структуру; як оцінювати студентів тощо.

Зуважимо на окремих методичних рекомендаціях: лекції варто проводити в асинхронному режимі, їх тривалість доцільно обмежувати, бо «довгі лекції не працюють» у жодному з режимів; заняття, що базуються на розв'язанні конкретних ситуацій (case studies) або вимагають інтерактивності доцільно проводити в синхронному режимі; ефективними є групові обговорення студентів, для їх забезпечення необхідно застосовувати функцію “breakout rooms”, чати, спільний екран тощо. У розробленні матеріалів для асинхронного режиму навчання викладачам рекомендовано зважати на те, що принципи педагогіки, ефективні для онлайн-навчання, подібні до тих, що ефективні в аудиторних умовах. Оскільки «ефективне навчання стимулює зацікавленість, дає простір для відкриття та ілюструє узагальнення» [3], при виборі змісту асинхронного навчання викладачам рекомендовано відповідати на такі запитання: Як можна викликати інтерес студентів до певної теми? Як зробити так, щоб студенти відкривали ключові ідеї та концепції за допомогою активного навчання, а не пасивного прослуховування чи методом “покажи і розкажи”? Як змусити їх побачити, що певна концепція ширша, ніж певний приклад, який демонструє її застосування? Точні й обґрунтовані відповіді на ці запитання забезпечують ефективне планування навчального курсу, добір відповідного змісту, сприяють активній участі студентів у дистанційному навчанні.

Лекційні заняття рекомендовано ділити на сегменти і виклад матеріалу лекції чергувати з іншими видами діяльності, можливості для яких забезпечує використання педагогічних інструментів платформи Zoom. Це можуть бути дискусії студентів у breakout rooms, запитання й обговорення в chat, моніторинг думок (polls), спільні вирішення проблем і мозковий штурм у white boards і т. ін. На практичних заняттях, що базуються на розв'язанні конкретних ситуацій (case-based courses), рекомендовано активно застосовувати чат, розігрувати ситуації і рольові ігри, створювати групи для обговорення (buzz groups) та організовувати дискусії і дебати, проводити опитування через polls тощо. Підвищує інтерес студентів до навчання у дистанційному форматі і запрошення на заняття «гостей-спікерів», професіоналів у певній галузі, які завдяки сучасним технологіям тепер перебувають «на відстані одного кліку» [6].

Значну увагу в університеті було приділено питанням організації курсів мовної підготовки в дистанційному режимі. Оскільки в основі цих курсів – виконання студентами практичних мовленнєвих дій, вони класифікуються як performance-based. Для викладачів іноземних мов важливо було з'ясувати питання про те, як перенести перформативні аспекти роботи студентів в Інтернет-середовище, які і як цифрові інструменти застосувати, щоб забезпечити інтерактивність, яка є критично важливою в навчанні іноземних мов. У мовних курсах освітню діяльність також було рекомендовано ділити на асинхронну та синхронну, оскільки студенти можуть асинхронно «дивитися, читати, слухати чи досліджувати матеріал», а час онлайн-занять використовувати для «обговорення, презентації і практики». Заслужовують на увагу такі поради щодо максимально ефективного використання онлайн-середовища в навчанні мов: скористайтеся середовищем (обговоріть зі студентами різні види спілкування, різницю між спілкуванням на камеру, в аудіо форматі чи при особистому контакті; порозмірковуюте про те, як середовище може позначитися на мові, яку ми використовуємо, чи на інших аспектах спілкування і взаєморозуміння); використовуйте breakout rooms у Zoom (створюйте пари чи групи, щоб забезпечити мовленнєву практику і ділитися відгукami про роботу один одного); попросіть студентів завантажити відео чи аудіофайли у Canvas (у такий спосіб доцільно виконувати завдання, що потребують виконавської майстерності; окрім цього можна скористатися «експертною оцінкою», призначивши студентів для взаємо перегляду або взаємо прослуховування і надання відгуку); спілкуйтеся в чаті цільовою мовою (Інтернет-майданчик надає студентам нові можливості для використання мови, яких вони, можливо, не

мали б у традиційному класі; спілкування в чаті цільовою мовою забезпечує новий спосіб мовленнєвої практики) [1].

Звернемо увагу на те, що Гарвардським університетом було створено технологічні, методичні, інформаційно-комунікаційні засади для ефективного й гнучкого переходу з традиційного на дистанційний режим навчання не лише для викладачів, але й і для студентів. На сторінці сайту «Учись дистанційно» (Learn remotely), яку було розроблено саме для підтримки студентів, можна було знайти покрокові інструкції із завантаження, налаштування та використання освітніх платформ Canvas і Zoom. Методичні служби університету запропонували студентам низку рекомендацій, згрупованих за розділами «Не нове» (What isn't new) і «Нове» (What is new). Так, у розділі «Не нове» студентам пропонувалося дотримуватися тих самих норм поведінки під час онлайн-заняття, що й під час заняття в аудиторії; конспектувати; ставити запитання та коментувати; дотримуватися розкладу тощо. У розділі «Нове» студентам було запропоновано поради Гарвардського академічного ресурсного центру щодо того, як необхідно готуватися і брати участь в онлайн-занятті, наголошувалося на необхідності завчасної підготовки обладнання (камери, мікрофону) та онлайн-платформи, доцільності використання функції «піднята рука», участі в голосовому обговоренні та в обговоренні в чаті [5].

Як бачимо, Гарвардський університет накопичив значний позитивний досвід викладання і навчання в умовах соціального дистанціювання. Вимушена зміна режимів роботи спонукала до інновації, експериментів та нових ініціатив у класах і програмах Гарварду. Упродовж 17 карантинних місяців студенти та викладачі університету зуміли знайти нові та ефективні способи комунікації, дослідження та просування колективних інтелектуальних зусиль. Результатом цього став звіт, що пропонує новий погляд на освіту майбутнього “Report of the Harvard Future of Teaching and Learning Task Force: Reimagining the Classroom, Enriching Content, and Expanding the Harvard Community” [7]. Зауважимо, що найголовнішим із винесених уроків у Гарвардському університеті, вважають такий: спільнота студентів і дослідників, які безпосередньо перебувають в університетському кампусі, є «дорогоцінною і незамінною». Відбудова цієї спільноти після двох років вимушеної перерви є важливою і має відбуватися вже зараз [7].

Гарвардський університет розглядає пріоритетним визначення відповідей на низку запитань, з-поміжних: Чи існують аспекти дистанційного навчання (в яке впродовж десятиліть, що передували пандемії, вкладалися значні загальноуніверситетські інвестиції), які доцільно зберегти чи навіть розширити? Які інвестиції доцільно продовжити? У який спосіб потрібно підтримувати культуру інновацій, що характеризує викладання та навчання? Як можна зробити навчання більш цікавим, ефективним і справедливим?

Досвід дистанційного навчання, що був накопичений у попередні десятиліття, інновації, що були вироблені під час навчання в умовах пандемії, дають додаткові можливості для організації освітнього процесу в умовах постпандемії.

Переосячення ролі навчальної аудиторії: включення найкращого з онлайн навчання у навчання в умовах навчальної аудиторії та включення ефекту навчальної аудиторії в онлайн-програми, щоб ефективніше надавати освітні послуги студентам у змінюваному освітньому середовищі та сформулювати розуміння того, що є можливим.

Збагачення змісту: створення єдиної, послідовної стратегії для “short-form digital content” (невеликого за обсягом цифрового контенту, наприклад, подкастів, відео, блогів тощо) і навчального досвіду в такий спосіб, що дозволить максимально ефективно використовувати накопичений досвід роботи викладачів у цих форматах, підвищить потреби студентів як при навчанні в аудиторії, так і в онлайн-режимі, дасть можливість викладачам взаємодіяти з усіма типами студентів незалежно від місця їхнього перебування.

Розширення спільноти: створення досвіду віртуального кампусу Гарвардського університету, який дасть можливість студентам з усього світу незалежно від місця їхнього перебування збагачуватися тим досвідом, що накопичений у Кембриджі (Бостон), включаючи і

тих, хто ніколи не ступить ногою на територію кампусу, не накладаючи жодних обмежень щодо розмірів спільноти.

Центральним принципом, що лежить в основі цих можливостей, є необхідність зустрічатися зі студентами там, де вони перебувають, а не бути обмеженими місцем чи простором. Використання цього принципу покликане дати більш зорієнтований на навчання, інноваційний і справедливий досвід.

Висновки. Практику роботи Гарвардського університету щодо забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців гуманітарного профілю в умовах дистанційного навчання вважаємо ефективною, оскільки університет демонстрував у пандемічний період наявність компетенцій антикризової дії в управлінських команд; продемонстрував відмінну організацію методичної підтримки цільових груп з питань, пов'язаних із переходом на дистанційний режим навчання; налагодив інструменти зворотного зв'язку (двобічної комунікації); забезпечив роботу консультаційних сервісів із використання дистанційних технологій; продемонстрував сформованість цифрової освітньої інфраструктури тощо. У період постпандемії накопичений позитивний досвід було проаналізовано, визначено основні напрями його подальшого використання і розвитку, з-поміж них: переосмислення ролі навчальної аудиторії, збагачення змісту, розширення спільноти. Центральним стає принцип ефективної роботи зі студентом, який перебуває там, де він перебуває. Це може як навчальна аудиторія на території кампусу, так і будь-яка інша точка світу, тоді навчання повинно використовувати всі кращі практики дистанційної освіти.

Список використаних джерел:

1. Ковтун О.В. Дистанційна освіта майбутніх фахівців гуманітарного профілю в умовах пандемії COVID-19: досвід Гарвардського університету. Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects: Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference. Berlin: MDPC Publishing, 2021. С. 239-245.

2. Arts and Humanities, QS World University Rankings by Subject. URL: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/university-subjectrankings/2021/arts-humanities>

3. Designing Your Course for the Fall: Principles and Tips, Harvard University. URL: https://teachremotely.harvard.edu/files/teachremotely/files/designing_your_course_for_the_fall.pdf

4. Grynyuk, S., Kovtun O., Sultanova, L., Zheludenko, M., Zasluzhena, A., & Zaytseva, I. (2022). Distance learning during the COVID-19 pandemic: the experience of Ukraine's higher education system. The Electronic Journal of e-Learning, 20(3), 242-256. <https://doi.org/10.34190/ejel.20.3.2198>

5. Learn remotely, Harvard University. URL: <https://learnremotely.harvard.edu/>

6. Pedagogical Best Practices: Residential, Blended, and Online, Harvard University. URL: <https://teachremotely.harvard.edu/best-practices>

7. Report of the Harvard Future of Teaching and Learning Task Force: Reimagining the Classroom, Enriching Content, and Expanding the Harvard Community, Harvard University. URL: https://ftltaskforce.harvard.edu/files/future-teaching-learning/files/harvard_ftl_final_3.8.22_2.pdf

8. Teach remotely, Harvard University. URL: <https://teachremotely.harvard.edu/>

9. Teaching remotely, Harvard University. URL: <https://bokcenter.harvard.edu/teaching-remotely>

References:

1. Kovtun, O.V. (2021). Remote education of future humanities professionals in the context of the COVID-19 pandemic: the experience of Harvard University. Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects: Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference. Berlin: MDPC Publishing. P. 239-245.

2. Arts and Humanities, QS World University Rankings by Subject. URL: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/university-subjectrankings/2021/arts-humanities>

3. Designing Your Course for the Fall: Principles and Tips, Harvard University. URL: https://teachremotely.harvard.edu/files/teachremotely/files/designing_your_course_for_the_fall.pdf

4. Grynyuk, S., Kovtun O., Sultanova, L., Zheludenko, M., Zasluzhena, A., & Zaytseva, I. (2022). Distance learning during the COVID-19 pandemic: the experience of Ukraine's higher education system. The Electronic Journal of e-Learning, 20(3), 242-256. <https://doi.org/10.34190/ejel.20.3.2198>

5. Learn remotely, Harvard University. URL: <https://learnremotely.harvard.edu/>

6. Pedagogical Best Practices: Residential, Blended, and Online, Harvard University. URL: <https://teachremotely.harvard.edu/best-practices>

7. Report of the Harvard Future of Teaching and Learning Task Force: Reimagining the Classroom, Enriching Content, and Expanding the Harvard Community, Harvard University. URL: https://fultaskforce.harvard.edu/files/future-teaching-learning/files/harvard_ftl_final_3.8.22_2.pdf

8. Teach remotely, Harvard University. URL: <https://teachremotely.harvard.edu/>

9. Teaching remotely, Harvard University. URL: <https://bokcenter.harvard.edu/teaching-remotely>

ИЗУЧАВАНЕТО НА ДУБЛЕТНОСТТА В ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Красимира Колева, доктор филологическите науки
„Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“ (България)

THE STUDY OF DUPLICITY IN THE BULGARIAN LANGUAGE TRAINING

Krasimira Koleva
(Doctor of philological sciences
Shumen University “Bishop Constantine Preslavski”)

Abstract. The text is part of a larger study of doublets in the modern Bulgarian standard language (Official spelling dictionary of the Bulgarian language, ed. 2012). The survey data are based on mixed-mode completed questionnaire on a wide range of people for whom the Bulgarian language is native or official. For the majority of respondents Bulgarian language is their mother tongue. The conclusions have application in the methodology of teaching Bulgarian language and professional environment in which the use of Bulgarian language should serve as a reference.

Key words: modern Bulgarian standard language, doublets, questionnaire method, mother tongue, normativ dictionary (2012)

Изучаването на явлениято *дублетност* е задължително при обучението на официалния език. За езици като българския, чиято нормативност има диалектна основа, демократизацията е основен принцип. Същевременно високата обработеност на стандарта, ясните параметри на функционалните стилове предполагат точни граници между книжовното и некнижовното, независимо от сферата на употреба на езика, от дискурса или от ресурсите, които подхранват езиковата система. Съществуването на дублети разкрива една от характерните особености на живия език – неговата динамика. Тя може да се проследи, да се очертаят тенденции, а защо не и да се прогнозира явлението въз основа на данните за актуалната езикова ситуация, която, известно е, винаги изпреварва описанието ѝ. От този аспект дублетността в книжовната